LA FESTA DE L'ÓS A PRATS DE MOLLÓ

L'arribada de l'ós i el seu seguici, que apareixen a mitja tarda.
Foto: Jordi Gumí

Els investigadors que han posat atenció a les èpoques llunyanes, asseguren que els habitants del nostre Pirineu eren uns grans observadors del moviment de l'ós, un veí certament notable que poblava aquelles muntanyes. Sobretot posaven atenció al seu despertar de la hivernació perquè l'associaven a l'arribada del bon temps i el feien signe de la fertilitat a la natura. És per això que organitzaven uns rituals màgics per anar a cercar l'ós, fent-lo sortir del seu catau, pensant-se que així s'avançava l'entrada de la primavera.

Qui més qui menys, queda amb la cara emmascarada per la mà ennegrida de l'ós.
Foto: Jordi Gumí

Amb el pas dels anys es modificaren els costums i aquests rituals que tenien la funció de relacionar la tribu amb el seu entorn, varen transformar-se esdevenint una actuació de caire popular. Ja no era necessari despertar l'ós, encara que es mantenia present el que representaven les antigues cerimònies en recerca de l'esclat de la vida. La transmutació de ritus que passa a activitat lúdica féu que el paper de l'ós fos assumit per un individu disfressat, amb aspecte de la bèstia, que corria per tot el poble amb llicència per fer estralls, perseguir tothom, especialment les dones, en una acció de llibertinatge format per una barreja de gresca i reminiscència de ritus de la fertilitat.

Si seguim el fil històric i ens fixem en el coneixement de fets comprovats, es constata que fa anys "la sortida de l'ós" encara era un acte molt freqüent a diversos pobles dels Pirineus. Avui quasi s'han esborrat els testimonis del fet i actualment sols en queda la permanència a la Catalunya Nord, a Sant Llorenç de Cerdans i a Prats de Molló (Vallespir), modificat i convertit en un acte festiu. Ara parlarem sobre la celebració que es fa en aquesta última vila, perquè té un desenvolupament molt característic i espectacular.

L'ós es belluga entre el públic i busca brega, sobretot al jovent.
Foto: Jordi Gumí

L'ós baixa del castell cap a mitja tarda, encara que actualment són uns quants els óssos que constituiran el centre d'aquesta festa. Van abillats amb una vestimenta entre la qual hi ha pells que pengen irregularment, fent una figura estrafolària que acaba rematada amb una caputxa del mateix material que cobreix el cos. La característi-

ca principal és que van tots empastifats d'una barreja d'oli i sutge que tapa cara, mans, braços i els taca les vestidures, configurant un ésser paorós que es belluga, corre, salta i s'apropa a tothom per embrutar tant com pot o inquietar amb un garrot molt contundent. Cada ós va acomboiat per uns ajudants que li subministren oli i sutge suficient per anar empastifant a tort i a dret sense parar. També el segueixen un escamot de galejadors, armats d'escopetes, que de tant en tant disparen trets de foguejament a l'aire.

El batibull que s'organitza és dels que fan història. L'ós s'abraona, la gent fuig o replica, el jovent rep embranzides, les mosses són perseguides, els infants esquiven la mà negrosa i també acaben emmascarats. Potser pensareu que algú podria pendre mal: doncs, no senyor! L'ós fa bullanga

però calcula cap a on pot dirigir el seu atac; dins de la disbauxa és molt contingut i educat, sobretot amb les persones grans que també, inevitablement, reben la màcula de la negrosa barreja. Més d'una vegada hem observat que l'ós lleva suaument les ulleres d'una velleta per dipositar-li amb delicadesa una ditada a la cara i tot seguit arrenca a córrer empaitant qui pot defensar-se de l'envestida. Les corredisses i rebolcades es perllonguen prou estona perquè la tarda s'ompli de moviment fins que "tothom" està embrutat i es considera que els óssos han fet la feina que els pertoca. En aquest precís moment apareixen "els blancs".

Els blancs són uns individus que emergeixen del fons de les tavernes del poble i s'agrupen d'una manera sinistra. Vénen vestits i maquillats d'un blanc impol·lut, formant una colla que arrossega cadenes, destrals, pics i cordes; són els que tenen la sana missió de cercar l'ós, acorralar-lo i caçar-lo.

Simultàniament a l'aparició de tan dignes personatges, una cobla, situada a la gran esplanada de fora muralla, interpreta música popular catalana que arrodoneix el caire festiu de la tarda.

Amb l'arribada dels blancs, el moviment de masses augmenta d'intensitat a redós de les batusses entre ells i els óssos. La fita consisteix a fer anar "les bèsties" cap a la plaça Major, una feina prou feixuga ja que el perseguit no es deixa encerclar, els blancs insisteixen i en l'abrandament cos a cos la blancor de l'inici comença a rebre l'emmascarada de rigor. El públic evoluciona amb el ritme imposat pels perseguidors, sempre itinerant cap al lloc on es conclourà la persecució; finalment s'arriba a la plaça i els óssos són abatuts, lligats i reduïts a terra. En aquest moment es sotmet la bèstia al ritual de "l'afaitada" seguint un cerimonial en què el vi negre, una botifarra i una branqueta de pi, tot junt sobre una palangana apareguda súbitament, fan un simulacre de rasura d'aquest ésser tan ferotge.

La colla anomenada "els blancs" fa una aparició veritablement solemne.
Foto: Jordi Gumí

Quan els óssos estan ben afaitats, reneix la calma, tothom respira una germanor festiva i la tarda lúdica de corredisses, ja extingida, s'acaba amb una ballada participativa, braços a l'espatlla dels veïns, que aplega els actors i els espontanis assimilats. Les veus afinen el so de la cançó de l'ós amb una bona voluntat digna de l'esdeveniment.

Després de moltes escaramusses, els blancs capturen l'ós.
Foto: Jordi Gumí

La festa de l'ós de Prats de Molló és un dels espectacles més lúdics que es conserven als Pirineus. És el testimoni d'una permanència del sentit ancestral que arrossega reminiscències dels mites primitius. Té el suport d'una participació compartida entre els actuants i el poble que és fidel a la convocatòria. La vivor de la "batalla"no deriva mai cap a un aldarull descontrolat, ja que es mou entre uns límits de pacte concertat que mantenen el clima de la tradició. En resum, són molts els motius pels quals recomanem un viatge a aquesta vila pirinenca, pels volts del carnaval, fent una telefonada prèvia a l'Ajuntament per saber la data exacta de la festa. Recomanem, també, que us vestiu amb la roba més apropiada per ser empastifada de negre, no fos cas que un dels vostres bons jerseis de muntanya quedés senyalat per l'ós.

La festa s'acaba quan els blancs fan jeure l'ós i organitzen la cerimònia d'afaitar-lo.
Foto: Jordi Gumí

Jordi Gumí